

SİNEMADA MİMARİ OKUMALAR

Havva Alkan Bala¹, İdris Akın²

Mimarinin konusu ve uğraşısı olan mekânı içermeyen film yoktur. Bu ifade filmde gerçekten bir yapı görünmese de bir görüntünün çerçevelenmesi, çekim ölçeğinin veya ışığın belirlenmesi ayrı bir yerin varlığını yani bir mekânı tanımlar. “Yer (place)” tanımlamak mimarlığın temel görevidir. Mekânın, ölçeğin ve ışığın tasarımı mimarlığa özgüdür ve kaçınılmaz olarak sinemasal ifadenin içinde yer alır. Sinematografinin icadından günümüze, mimari mekân kavramı çeşitli akımlar ile sinemasal bir anlatım aracı olarak evrilmiştir. Sinema sanatında aktarılmak istenen duygu ve düşünceler görüntüler aracılığı ile seyirciye sunulur. Mimari ürünlerin görsel bir öge olarak kullanılması sonucu mekân; çerçeveleme, kamera açısı, ölçeği, perspektif, ışık, renk, ses, kurgu ve zamanla ile birlikte sinema dilindeki yerini almıştır. Çünkü yönetmenlerin fiziksel mekânlardan kopuk filmler üretmeleri olağan koşullarda mümkün olamaz. Filmlerde mekânın işlevini genellikle hikâyenin ilerlemesi ve karakterlerin gelişimi için bir arka plan oluşturmak olarak kabul etmek yaygındır. Oysa konum, set tasarımı, tüm kurgulanmış mekân ve mimari stili, filmde aslında karakter veya bürünülmüş kişiliği tanımlar, hatta bazı durumlarda başrolü üstlenir.

Filmin Mekânı, Mekânın Filmi

Filmlerin, yapıların ve kentlerin kendilerine ait senaryoları ve senaryoda yer alan anlamların da çeşitli simgeler ile mekâna yansımaları söz konusudur. Albrecht (2000) en beğenilen filmlerin mimari mekân ve yer duyumlarıyla ön plana çıktığını iddia etmektedir. Bu iddia, mekânın öne çıktığı ve yıldızlaştığı filmleri çağrıştırmakta ve mekânın ve mimarinin sinemadaki konumunu vurgulamaktadır. Film kimi zaman mekâna müdahale edecek kadar, mekânı çeşitli açı ve görünüşleriyle gözler önüne sererek, farklı bir deneyim sunmaktadır. Kester Rattenbury’ye (1994) göre: “Film mimarlığın varlığını gözlemlemektedir”. Film aracılığıyla aktarılan fiziksel mekân ya da mimari öne çıkmaktadır. Burada mekâna dayalı görsellik, mekân içinde hareket (motion) ve dolaşım (circulation) çerçevesinde, beden merkezli zeminde görsel dokunsal algı etkinliğinde gerçekleşmektedir.

Anayurt Oteli

Mimarlık ve sinema, beden-mekân ve hareketin eylemsel bütünleşmesiyle varlık göstermektedir. Mimarlar için film; zaman ve mekân boyutuyla mimariyi vurgularken, görüntü aktarımıyla uğraşan sinemacılar için görsel çevre dinamikleri ve özellikle mimari, önemli bir yer tutmaktadır. Zaman-mekân kurgusu ve etkileşimi mimarlık ve sinema disiplinlerini eklemlen yapı taşlarıdır. Mekân, sinema ve mimarlık disiplinlerinin birbiriyle olan ilişkilerinin, belirgin özelliğini oluşturmaktadır.

Mimarlık teknik alanların içinde yer aldığı kadar, aynı zamanda bir ‘güzel sanat’tır. Bir sanat olarak mimarlığın, diğer sanat dalları ile ortak bir dili olması da doğaldır. Kültürün sosyal ve politik bir dışavurumu olarak mimari, sinemayla

ilk bakışta görüldüğünden daha fazla paralellik içerisindedir. Filmler binaları ve kentleri yeniden keşfetmek isteyen mimarlara bir rehberdir. Her ne kadar sinema ve mimarlık 'sanat' paydasında buluşuyorsa da, bu iki tasarımcı grup arasında biraz daha ileri bir ilişki vardır. Mimarlığın üretilememiş mekânlarının temsil ortamı olarak filmler düşünülebileceği gibi, aslında çekilememiş birçok film de sokakların arasında birçok ilgisizin gözleri önünde sürüp gitmektedir. Film yaşamdan hikâyeler ise, filmin konusu hayatın, varlığın, benliğin olduğu yer olarak inşa edilmiş mekândır. Her film bir mekân içinde geçtiği için, bir 'var olma haline' işarettir. Film, kendi sanal gerçekliğini oluşturmak ve 'gerçekmiş gibi' yapabilmek için, mimarlığı bir şekilde kullanır hale gelmiştir. Juhanni Pallasma (2001) mimarlık ve sinemanın, sadece mekân ürettikleri için değil, her ikisinin de yaşam imgeleri üretip, bunların ilişkilerini kullanarak, aynı ortamda sundukları için benzer olduklarını iddia etmektedir.

Sinema yapıtları, belirli bir yapılı çevrede veya doğa parçasında geçmektedirler. Bu yapılı veya doğal çevre, 'dekor' adını almaktadır. Önemli olan ise dekorun hikâyeye uygun duyguyu verebilecek yetkinlikte olmasıdır (Özon 1984). Sinemaya özgü mekânlardan söz edilebileceği gibi, mekâna özgü filmlerden de söz edilebilir. "Shot space" denilen çekim mekânları, gerçeklik etkisi vermeyi amaçlayan mekân tasarımları (set as denotation), izleyicinin dikkatini toplayan mekân tasarımları (set as punctuation), yapay mekân tasarımları (set as artifice), anlatı nitelikli mekân tasarımları (set as narrative) gibi farklı sinematografik mekânlardan söz edilebilir (Monaco 2002). Sinemada kullanılan dekorlar ister doğal, ister yapay olsun; yönetmen, kameraman ve ışık ile yaratılan yorum, ortaya çıkan ürünün başarısını belirleyecektir. Dekorun diğer görsel öğeler ve oyuncularla

birlikte nasıl kullanılacağına, yönetmen, ekibiyle birlikte karar vermektedir. Sahnenin çekileceği mekânın tasarlanması, film çekiminin kilit aşamalarındandır. Mekânın niteliklerine karar verilmeden, kamera açısına, ışıklandırmaya, ses düzeyine ilişkin tasarımları yapmak güç görünmektedir.

Sinemasal sunumda gerçeklik, belgesel bir kayıt yapmanın ötesinde anlam taşımaktadır. Dolayısıyla mekânlar görüntünün yeni bir biçim olarak, yüklü anlamsal ifadelerle ortaya çıkarılmasıdır. Bir başka ifadeyle, gerçek mekânların birebir kopyası olmasının ötesinde, sanatsal bir yorumu barındırması önem taşımaktadır. Bu yorum, bir ekip çalışmasının sonucunda ortaya çıkmakla birlikte, görsel tasarım konusunda uzmanlaşmış olanların katkısı belirleyicidir. Sinema filmlerinde, yönetmenin isteği doğrultusunda kullanılacak olan mimari mekânların saptanması ve yaratılması, ayrı bir uzmanlık alanıdır. Bir başka ifade ile görüntünün ve mekânın yönetilmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Görüntünün ve mekânın yönetilmesi

Teknolojinin ve sanatsal boyutun gelişmesi ile görüntü yönetmeni kavramı ortaya çıkmıştır. Görüntü yönetmenleri, sinemanın gelişim süreci içinde, görüntüye dair bütün teknik ve sanatsal sorumluluğu, yönetmenle birlikte üstlenmektedir. Görüntü yönetmeni başlangıçta sadece kameraman olarak adlandırılırken, günümüzde yönetmenin hayalindeki görüntüyü sinematografik tekniklerle elde etmesi ve görsel kompozisyonu tasarlaması yüzünden, beklenen kişi haline gelmiştir.

Stüdyoda veya gerçek mekânda çekilecek olan filmin dekorunun, yönetmenin fikirleri doğrultusunda tasarlanması ve hazır-